

NOI DESCOPERIRI SARMATICE PE TERITORIUL MOLDOVEI

Datele arheologice asupra antichităților sarmatice din Moldova, obținute prin săpăturile de la Probota¹, Trușești², Poienești³, Valea Lupului⁴ și Gabăra⁵, au fost completate în ultimii ani de unele descoperiri întâmplătoare, a căror contribuție la cunoașterea conviețuirii daco-sarmatice nu poate fi neglijată.

Din această categorie de descoperiri menționăm mormintele de inhumație de la Dăngeni și Pogorăști, din Valea Jijiei, și de la Șerbotești, din Podișul Central Moldovenesc (fig. 1), care formează obiectul lucrării de față.

În continuare vom prezenta mai întâi aceste descoperiri, urmînd ca apoi să trecem la încadrarea lor culturală și cronologică.

DĂNGENI

(raionul Botoșani, reg. Suceava)

În vara anului 1958, cu ocazia amenajării șoselei comunale, în marginea de nord a satului, pe terasa inferioară a Jijiei, s-a descoperit un mormînt de inhumație din inventarul căruia s-au păstrat două vase de lut și cîteva fragmente din craniul scheletului⁶.

¹ Em. Zaharia și N. Zaharia, *Sondajul de salvare din necropola de la Probota* (raionul Iași), în *Materiale*, VIII, p. 599—606.

² Șantierul Valea Jijiei, în *SCIV*, III, 1952, p. 83; M. Petrescu-Dimbovița, Șantierul Trușești, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 27—28; idem, Șantierul arheologic Trușești, în *SCIV*, V, 1—2, 1954, p. 18—19.

³ Radu Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din anul 1949*, în *Materiale*, I, 1953, p. 311 și urm.

⁴ M. Dinu, *Cercetări arheologice la Valea Lupului* (Șantierul arheologic Hlincea-Iași), în *SCIV*, V, 1—2, 1954, p. 250—251; idem, *Cercetările de la Valea Lupului*, în *SCIV*, VI, 1955, p. 707; idem, Șantierul arheologic Valea Lupului, în *Materiale*, III, 1957, p. 171 și urm.; idem, Șantierul arheologic de la Valea Lupului, în *Materiale*, V, 1959, p. 248; idem, Șantierul arheologic de la Valea Lupului, în *Materiale*, VI, 1960, p. 204.

⁵ După Iulian Antonescu, mormintele de inhumație de la Gabăra ar aparține populației geto-dacice din Moldova, ele marcînd momentul de trecere de la ritul incinerăției la acela al inhumației (Iulian Antonescu, *Săpăturile arheologice de la Gabăra*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 453). Cu ocazia sesiunii științifice a Institutului de arheologie al Academiei R.P.R., din 15—21 mai 1961. Sebastian Morintz și Gh. Bichir au arătat că mormintele de inhumație de la Gabăra aparțin sarmaților, opinie pe care o împărtășim întru totul. Vezi și Gh. Bichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în *SCIV*, XII, 2, 1962, p. 263—266.

⁶ Din informațiile obținute la fața locului reiese că în același punct s-au mai găsit anterior și alte schelete, care au fost distruse.

Din informațiile primite de la învățătorul C. Vechiu reiese că scheletul din acest mormânt se afla în poziție întinsă pe spate, fiind orientat aproximativ nord (capul) — sud (picioarele). Din aceeași sursă ni s-a relatat că în partea dreaptă a scheletului se afla un obiect din fier, probabil un pumnal cu gardă⁷.

Dintre cele două vase descoperite în mormânt s-a păstrat în întregime numai unul singur lucrat la roată, din pastă cenușie amestecată cu nisip, cu gîtul scurt, corpul aproape sferic și fundul ușor concav, fiind prevăzut pe umeri cu un decor de șanțuri orizontale (fig. 2/1). Cel de-al doilea vas, lucrat de asemenea la roată, cu pereții subțiri, ars neuniform, prezentînd uneori pe suprafața exterioară bucăți mici de calcar, s-a păstrat parțial (fig. 2/4 și 3/1).

ȘERBOTEȘTI

(com. Códăești, raionul Vaslui, reg. Iași)

În 1960, pe teritoriul satului Șerbotești s-a descoperit un mormânt de înhumare din inventarul căruia s-au păstrat o cană de lut și o sabie de fier⁸. Căna, lucrată la roată, din pastă fină, cenușie, are corpul bombat spre bază și fundul plat (fig. 2/2). Sabia de fier, lungă de 0,43 m, are două tășuri și mînerul terminat printr-un inel (fig. 4).

POGORĂȘTI

(raionul Botoșani, reg. Suceava)

Mormîntul 1. Primele informații referitoare la necropola de înhumare de la Pogorăști datează din 1958, cînd s-au descoperit întîmplător în „Lutăria” din marginea de nord-vest a satului, la circa 0,80 m adîncime, trei vase întregi lucrate la roată: o amforă din pastă cenușie cu două torți (fig. 5/1), o cană din pastă fină, cenușie, fără toartă (fig. 5/4) și un castron de factură romană, din pastă roșie, acoperit parțial cu vopsea brună (fig. 6).

Din informațiile obținute ulterior de la localnici reiese că vasele găsite în „Lutărie” provin dintr-un mormânt de înhumare⁹ cu scheletul orientat aproximativ pe direcția nord-sud. De asemenea, din aceleași informații rezultă că primele două vase, amfora și cana, au fost așezate la capul mortului, iar cel de-al treilea vas, castronul, la picioare¹⁰.

În legătură cu vasele găsite lângă craniu, deosebit de interesantă este constatarea descoperitorilor potrivit căreia cana se afla la est de amforă și cu circa 15 cm mai sus decît aceasta.

Poziția verticală, cu gura în sus, a tuturor vaselor din acest mormânt este un indiciu aproape sigur că în momentul descoperirii vasele se găseau *in situ*. Prin urmare, cana a fost așezată inițial la o adîncime mai mică decît

⁷ Obiectul de fier s-a pierdut.

⁸ Obiectele din inventarul acestui mormânt au fost donate Muzeului de istorie a Moldovei de către studentul V. Cimpeanu de la Facultatea de istorie și filozofie din Iași.

⁹ Numerotarea mormintelor de la Pogorăști s-a făcut în ordinea descoperirii lor.

¹⁰ Pentru acest mormânt vezi și I. Ioniță, *Recunoașteri arheologice în regiunea satelor Pogorăști și Răusenii* (raionul Botoșani, reg. Suceava), în *AM*, I, p. 299—301.

amfora, probabil pe un prag de pe fundul gropii, care prag, după datele amintite mai sus, se localizează în partea stângă a craniului.

În 1960, pe același loc s-au descoperit încă patru morminte de înhumăție. Dintre acestea, două morminte (2 și 3) au fost salvate de la distrugere prin

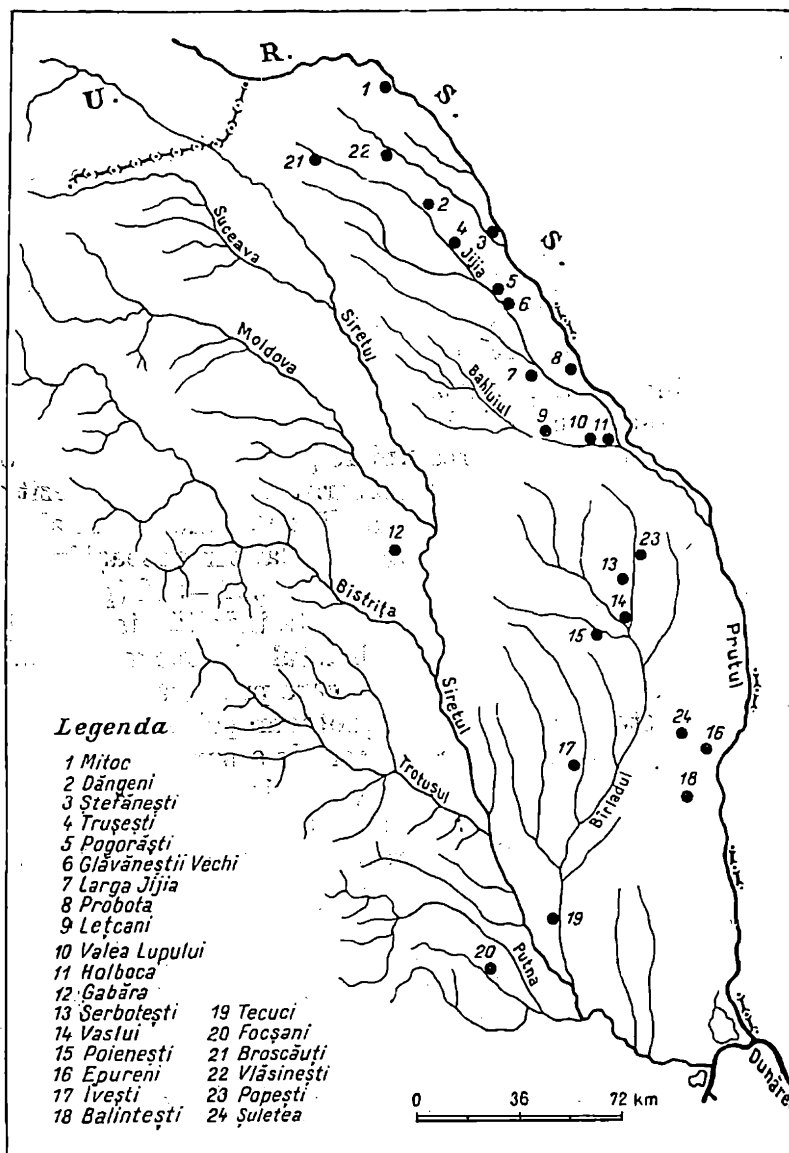

Fig. 1. — Harta răspândirii descoperirilor sarmatice din Moldova.

intervenția noastră, făcută cu ocazia unor cercetări de suprafață, iar celelalte două (4 și 5) au fost distruse de către localnici.

Mormîntul 2 a fost deranjat de o groapă pentru scos lut, astfel că din oasele picioarelor nu s-au mai păstrat decât extremitățile proximale ale femurelor. Groapa mormîntului avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite.

Scheletul, orientat pe direcția nord (capul) — sud (picioarele) și aparținând unui bărbat în vîrstă de 40—45 de ani, a fost găsit la 1,20 m adîncime, în poziție întinsă pe spate, cu fața spre est și mîna dreaptă, întinsă pe lîngă corp. Mîna stîngă, inițial probabil îndoită din cot și pusă pe bazin, a alunecat ulterior și a ajuns cu palma pe femur (fig. 7/1).

Craniul scheletului, deformat după tipul deformărilor circulare erecte, prezintă în regiunea parietalului drept o incizie lungă de 7 cm, provenind probabil dintr-o lovitură cu o armă ascuțită. Examenul somatoscopic arată că această lovitură nu a provocat moartea individului. Ca tip antropologic, scheletul aparține unui europoid cu elemente mongoloide¹¹.

Inventarul acestui mormînt se compune din două vase întregi și unul fragmentar, care erau așezate la capul mortului (fig. 7/1 a și 1 b).

Primul vas, lucrat la roată, din pastă cărămizie amestecată cu cioburi, are pereții subțiri, corpul bombat în partea superioară și fundul îngustat (fig. 7/1 a și 5/2). În interiorul acestuia s-au găsit fragmentele unui alt vas miniatură, în formă de cupă cu picior, lucrat cu mîna, din pastă poroasă (fig. 3/2).

Al doilea vas întreg din inventarul acestui mormînt este lucrat cu mîna, din pastă mai grosolană, de culoare brună-negricioasă. El are corpul sferic și fundul plat (fig. 7/1 b și 5/3). În unele regiuni de pe corpul vasului se observă ușoare striuri verticale și oblice, rămase de la mătură cu care s-a netezit suprafața lui exterioară. Ornamentația vasului este simplă, reducîndu-se la alveolarea buzei.

Mormîntul 3 s-a păstrat într-un martor izolat din aceeași lutărie. Scheletul, găsit la 1 m adîncime, orientat pe direcția nord (capul) — sud (picioarele), în poziție întinsă pe spate, cu fața spre est și mîna dreaptă îndoită din cot și pusă pe bazin (fig. 7/2), s-a păstrat mai prost decît scheletul din mormîntul 2. El aparține unui bărbat în vîrstă de 35—40 de ani, care prezintă din punct de vedere antropologic un amestec de caractere protoeuropoide și nordice¹².

Pe întregul schelet se pot observa urme de arsură. La craniu, aceste urme sînt foarte puternice pe părțile laterale și pe jumătatea posterioară a bolții craniene. Urmele arderii lipsesc în porțiunea posterioară a parietalelor și pe occipital. Examinarea oaselor lungi arată că părțile care au stat în contact cu pămîntul au fost de asemenea puternic arse.

Urmele de foc sînt evidente și pe fundul gropii mormîntului, unde, în afară de faptul că s-au găsit cărbuni și cenușă rezultată din arderea unor materiale ușoare, probabil stufăriș, solul galben a căpătat o culoare cărămizie închisă. Pe fundul gropii, urmele de foc s-au observat peste tot, chiar și în regiunile de sub oasele scheletului.

Toate observațiile făcute asupra urmelor de foc din acest mormînt duc la concluzia că, inițial, cadavrul a fost așezat în groapă pe un rug. Unele resturi de cenușă găsite deasupra, pe oasele bazinului, arată că, după depunerea mortului în groapă, înainte sau după aprinderea rugului s-au mai aruncat peste el, în cantități însă mai mici, alte materiale pentru prelungirea focului.

Inventarul mormîntului, trecut și el prin foc o dată cu mortul, s-a păstrat destul de prost. El constă dintr-un mic pumnal de fier cu două tășuri, căruia

¹¹ Vezi în prezentul volum, Maria Cristescu, *Studiul antropologic al scheletelor din sec. III e.n. descoperite la Pogorăști (raionul Botoșani, reg. Suceava)*, p. 330—334.

¹² *Ibidem*, p. 334—336.

ii lipsește mînerul, așezat lângă femurul drept (fig. 7/2 a și fig. 8) și o mărgică sferoidală din calcar, găsită sub pumnal, în regiunea dinspre mîner.

În afară de obiectele menționate mai sus, amintim că în regiunea superioară a scheletului, printre coaste și la dreapta craniului s-au găsit cîteva fragmente mici de fier, care proveneau probabil dintr-un cuțit (fig. 7/2b).

Fig. 2. — Vase din morminte sarmatice : 1, 4 — Dăngeni ; 2 — Șerboțești ; 3 — Pogorăști — mormîntul 5 (1, 4 = circa $\frac{1}{3}$; 2 = circa $\frac{1}{2}$; 3 = circa $\frac{2}{5}$).

După inventar, mormîntul aparține unui luptător.

Mormîntul 4, descoperit cu ocazia săpării unor gropi de siloz, a fost distrus. Din el s-au păstrat parțial oasele scheletului.

Informațiile referitoare la acest mormînt sînt foarte sumare. Cei care au săpat gropile își amintesc că scheletul s-a găsit în poziție întinsă pe spate, la adîncimea de circa 1 m, fiind orientat aproximativ în direcția nord-sud.

Studiul antropologic asupra scheletului 4 a precizat că el aparține unui bărbat în vîrstă de peste 60 de ani, în a cărei conformație antropologică s-au recunoscut multe elemente protoeuropoide¹³, făcînd parte din acest punct de vedere din aceeași grupă cu scheletul din mormîntul 3.

Cele două morminte au însă și alte trăsături comune. Astfel, pe oasele scheletului 4 s-au observat puternice urme de arsură, care au afectat, în general, aceleași părți ale oaselor ca și în cazul scheletului 3. Această asemănare ne face să presupunem că înmormîntarea cadavrului a decurs în aceleași condiții la ambele morminte.

Mormîntul 5 a fost descoperit de către localnici în timp ce scoteau lut. Din inventarul lui s-au păstrat cîteva fragmente ceramice aparținînd unor vase lucrate cu mîna.

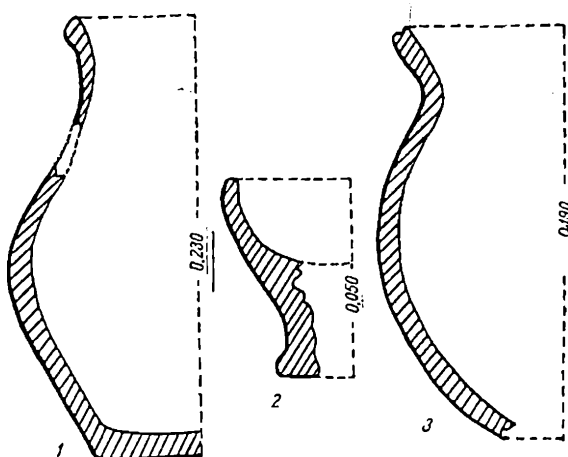

Fig. 3.—Profile de vase din morminte sarmatice: 1 —Dăngeni; 2, 3 — Pogorăști (respectiv mormintele 2 și 5).

Fig. 4. — Șerbotești. Sabie de fier provenind dintr-un mormînt sarmatic (circa 1/4).

Primul vas, din pastă grosolană, ars neuniform, de culoare brună-cafenie cu pete roșiatice, are fundul mult îngustat (fig. 2/3). Al doilea vas, lucrat dintr-o pastă grosolană amestecată cu cioburi, are pereții foarte subțiri (fig. 3/3).

★

Dintre cele trei descoperiri prezentate mai sus, mormîntul de la Dăngeni ne oferă cele mai puține date referitoare la încadrarea sa etnică și cronologică. Totuși, atît după ritul de înmormîntare, cît și după inventar, el ar putea fi atribuit triburilor sarmatice. Ne referim în special la vasul fragmentar, care, prin formă, pastă și tehnică de lucru, prezintă evidente analogii cu ceramica sarmatică.

Din punct de vedere cronologic, după caracteristicile pe care le prezintă mai ales vasul cu toartă (fig. 2/1), mormîntul de la Dăngeni ar putea fi datat în linii generale în secolul al III-lea e. n.

¹³ Vezi în prezentul volum, Maria Cristescu, *Studiul antropologic al scheletelor din sec. III e. n. descoperite la Pogorăști (raionul Botoșani, reg. Suceava)*, p. 336—339.

Mormîntul de înhumăție de la Șerbotești conține un inventar concludent și mult mai caracteristic. Astfel, sabia scurtă cu inel la capătul mînerului, descoperită în acest mormînt, se întîlnește foarte adesea în mormintele sarmatice.

În țara noastră exemplare similare se cunosc în inventarul mormintelor sarmatice de la Largu¹⁴, Probota¹⁵ și Broscăuți¹⁶.

Săbiile scurte, cu inel la capătul mînerului, al căror prototip apare, după toate probabilitățile, încă din secolul al V-lea î. e. n.¹⁷, sînt răspîndite pe un spațiu relativ întins, de la Carpați pînă în regiunea Mării de Azov¹⁸. Ele devin frecvente în regiunea nord-pontică în secolul I î. e. n. și dispar la sfîrșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea e. n.¹⁹.

Avînd în vedere cronologia săbiilor scurte de fier cu inel la capătul mînerului în regiunile din sudul U.R.S.S., mormîntul de la Șerbotești ar putea fi datat în secolul al III-lea e. n. Mormintele sarmatice de la Largu, Probota și Broscăuți, în inventarul cărora au fost găsite săbii de acest tip, se datează tot în cursul secolului al III-lea e. n. și nu mai tîrziu. Inventarul mormintelor sarmatice de la Largu, îndeosebi ceramica, nu permite, după părerea noastră, încadrarea cronologică a acestei necropole în secolele III—IV e. n., așa cum s-a propus de către I. T. Dragomir²⁰, ci exclusiv în limitele secolului al III-lea e. n.

Vasul de lut din inventarul mormîntului de la Șerbotești ne indică și el o datare mai timpurie decît secolul al IV-lea e. n.

În comparație cu mormintele de la Dăngeni și Șerbotești, necropola de înhumăție de la Pogorăști oferă date mult mai ample, care ne permit să discutăm oarecum pe larg unele probleme referitoare la descoperirile sarmatice de pe teritoriul Moldovei.

Toate particularitățile de rit și ritual, ca și obiectele de inventar din aceste morminte, își găsesc numeroase corespondente în lumea sarmatică din regiunea nord-pontică și, în parte, chiar în cadrul descoperirilor sarmatice din țara noastră. Astfel, înhumările în gropi rectangulare, orientate nord-sud, cu scheletul în poziție întinsă pe spate, deformarea artificială a craniului, precum și obiceiul de a pune în morminte într-un vas mai mare altul mai mic²¹ sau de a cruța

¹⁴ I. T. Dragomir, *Raport asupra săpăturilor întreprinse la Largu (raionul Filimon Strbu, reg. Galați)*, în *Materiale*, V, 1959, p. 480, fig. 6/1, 2).

¹⁵ Inedit. Col. Muzeului de istorie a Moldovei. Informație N. și Em. Zaharia.

¹⁶ Material inedit. Col. Muzeului raional din Dorohoi.

¹⁷ N. I. Sokolski, *Боспорские мечи*, în *МИА*, 33, 1954, p. 138—139, fig. 3/2.

¹⁸ Săbiile și pumnalele de fier cu inel la capătul mînerului apar între Prut și Carpați mai tîrziu decît în regiunea nord-pontică, unde se cunosc și unele variante mai timpurii, date pe baza vîrfurilor de săgeți cu trei aripioare și peduncul în secolul I e. n. (cf. M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. F. Pokrovska, O. I. Terenojkin, G. T. Kovpanenko, *Курганы Беля с Ново-Пилуніюк і радгоспу „Аккермець”*, în *АрхР*, VIII, 1960, p. 46, fig. 29/5. În aceeași regiune se cunosc și exemplare evoluat (ibidem, fig. 20/1 și 57/4; vezi și N. V. Anfimov, *Металло-сарматский могильник у станицы Усть-Лабинской*, în *МИА*, 23, 1951, p. 199, fig. 18/2; I. V. Snișin, *К материалам по сарматской культуре на территории*

Нижнего Поволжья, în *СА*, VIII, 1946, p. 91, fig. 24; idem, *Археологические работы в зоне строительства сталинградской ГЭС*, în *КСЛ*, 1953, p. 83, fig. 35/3). Pentru evoluția diferitelor tipuri de săbii în această epocă vezi și N. I. Sokolski, *art. cit.*, în *МИА*, 33, 1954, p. 123—196.

¹⁹ N. I. Sokolski, *art. cit.*, în *МИА*, 33, p. 169.

²⁰ I. T. Dragomir, *art. cit.*, în *Materiale*, V, p. 481.

²¹ În mormîntul sarmatic de la Vaslui, pe un prag cruțat în stînga craniului, s-au găsit două vase introduse unul în altul (cf. Al. Andronic, Eug. Neamțu și Fl. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui în Materiale*, VIII, p. 89 și urm.); o situație similară și la Akkermen (cf. M. I. Veazmitina, *Вивчення сарматів на території Української РСР*, în *Арх.*, VIII, 1953, p. 65, 67, fig. 2 și fig. 3/5, 6; vezi și M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. A. Pokrovska, O. I. Terenojkin, și G. T. Kovpanenko, *art. cit.*, p. 88—89, fig. 69/15, 16). Pentru descoperirile sarmatice din regiunea Harkovului vezi M. P. Abramova, *Сарматские погребения Дона и Украины II в. до н.э.—I в.н.э.*, în *СА*, 1, 1961, p. 96.

trepte pe fundul gropii mormintului și a pune pe ele unul sau mai multe vase²² sînt trăsături specifice pentru triburile sarmatice.

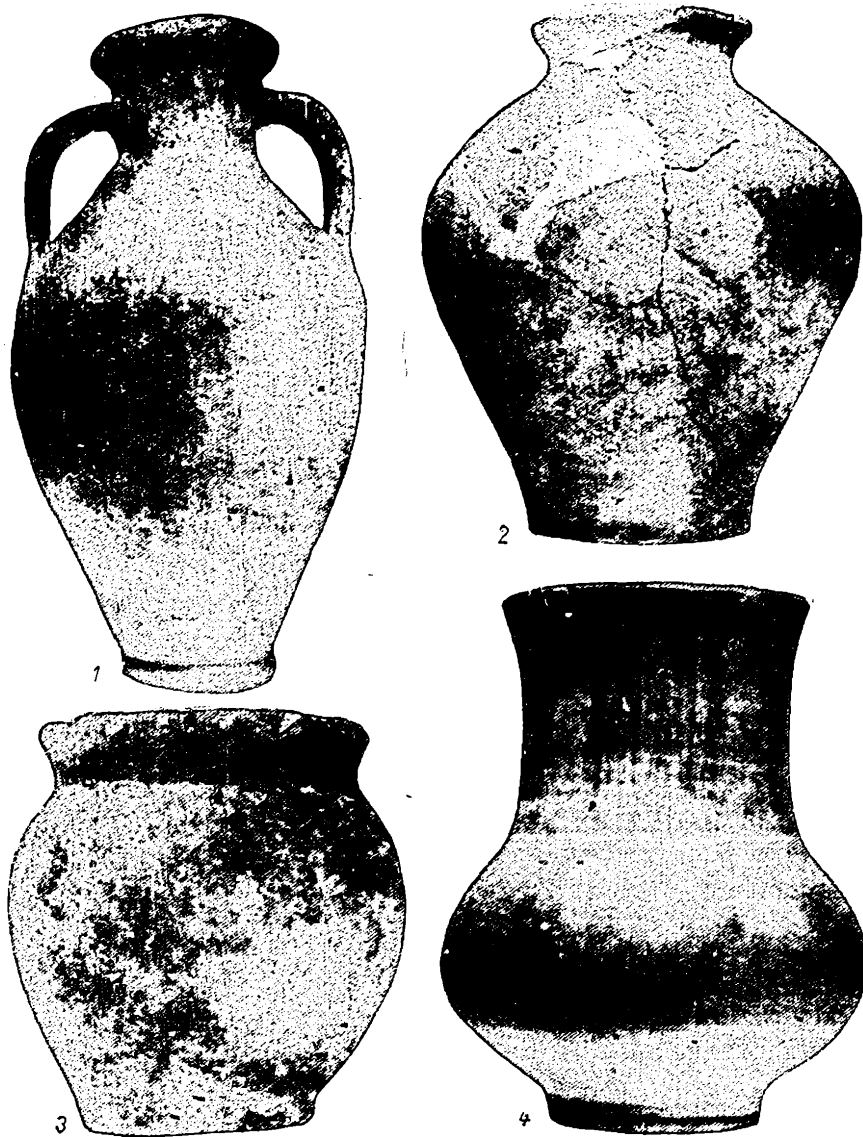

Fig. 5. — Pogorăști. Vase din inventarul mormintelor sarmatice : 1, 4 — mormintul 1 ; 2, 3 — mormintul 2. (1 = circa $\frac{1}{5}$; 2, 4 = circa $\frac{1}{2}$; 3 = circa $\frac{3}{2}$).

Inventarul mormintelor, prin caracteristicile sale, prezintă analogii perfecte cu materialele sarmatice din regiunile noastre sau din teritoriile mai îndepărtate din răsăritul Europei. Cămile²³, castroa-

²² În Moldova, morminte sarmatice cu trepte pe fundul gropii se cunosc la Trușești (vezi M. Petrescu-Dîmbovița, *art. cit.*, în *SCIV*, IV, 1-2, 1953, p. 27).

²³ Cămile din pastă fină, lucrate la roată, în diferite tipuri și variante, sînt frecvente în mormintele sarmatice din Moldova, ca de exemplu : la Valea Lupului

nele²⁴, cupele-miniatură cu picior²⁵, vasele cu pereții subțiri, fundul îngustat și corpul bombat spre partea superioară²⁶, ca și pumnalul de fier cu două tăișuri²⁷, sînt în acest sens exemple edificatoare. De asemenea, prezența unor mărgelile izolate în preajma mîinilor²⁸, care, probabil, fuseseră cusute pe veșminte, la mîneci, ca și descoperirea unor pumnale sau săbii în partea dreaptă a scheletului²⁹ se cunosc și din alte descoperiri sarmatice.

În ceea ce privește urmele de foc observate în mormintele 3 și 4 din această necropolă, menționăm că pînă în prezent descoperirile de acest fel sînt rare și numai în parte asemănătoare cu cele de la Pogorăști.

Dintre descoperirile întrucîtva similare amintim un mormînt de înhumăție de la Vădastra³⁰, în interiorul căruia s-au găsit pete de arsură și cenușă pe fundul gropii³¹. Mormîntul de la Vădastra se dozebește de acela de la Pogorăști prin orientare, inventar (din care totuși nu lipsește sabia de fier) și unele detalii ale poziției scheletului. Cu toate acestea, analogiile lor cu alte descoperiri sarmatice sînt suficiente pentru a le atribui aceleiași culturii.

Un alt mormînt de înhumăție în care s-au observat urme de foc a fost descoperit la Valea Lupului-Iași, unde scheletul zăcea pe un strat de cenușă³².

Tot aici este cazul să amintim că obiectele de inventar a două morminte de înhumăție de la Poieniști purtau evidente urme de trecere prin foc³³, ceea ce

Fig. 6. — Pogorăști. Castron de factură romană provenind din inventarul mormîntului 1.

(M. Dinu, *loc. cit.*, în *SCIV*, V, 1—2, 1954, p. 251, fig. 11/7), Largu (I. T. Dragomir, *art. cit.*, în *Materiale*, V, 1959, p. 479—480, fig. 5/13), Vaslui (Al. Andronic, Eug. Neamțu și Fl. Banu, *loc. cit.*, în *Materiale*, VIII, p. 93 fig. 8/5) și Focșani (Sebastian Morintz, *Некоторые вопросы сарматского населения в Молдове и Мултиени в связи с Фокшанским погребением*, în *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 451—452, fig. 1/1; 2/1).

²⁴ M. I. Veazmitina, *Сарматские погребения у с. Ново-Филиповка*, în *VSSA*, p. 222, pl. I a, figura din mijloc, p. 232, pl. III/1; Sebastian Morintz, *art. cit.*, în *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 452, fig. 1/5 și 2/5.

²⁵ Cupele miniatură, care pot fi clasificate în mai multe variante, se întilnesc frecvent în mormintele sarmatice (vezi N. V. Anfimov, *art. cit.*, în *MIA*, 23, p. 172, fig. 5/10; A. V. Dobrovolski, *Розкопки ділянок А і Т та могильника золотобалківського поселення рубежсу нашої ери в 1951 і 1952 роках*, în *ArhP*, IX, 1960, p. 151, pl. I/5, 6, 12; R. I. Vitezjev, *Роботи на Ділянці Б поселення в с. Золотий Далці*, în *ArhP*, IX, 1960, p. 174, fig. 6/4; A. I. Furmanska, *Дослідження на Ділянці В золотобалківського поселення в 1952 році*, în *ArhP*, IX, 1960, p. 187, pl. II/9; K. A. Brede, *Розкопки гаврилівського городища рубежсу нашої ери*, în *ArhP*, IX, 1960, p. 199, pl. I/10).

²⁶ Unele vase de la Akkermen (M. A. Veazmitina, *art. cit.*, în *VSSA*, p. 224, pl. II) și Largu (I. T. Dragomir, *art. cit.*, în *Materiale*, V, 1959, p. 450, fig. 5/4); deși lucrate cu mîna, prin unele trăsături (rotunjirea corpului la partea superioară și îngustarea fundului) se apropie totuși de vasul de la Pogorăști.

²⁷ Al. Andronic, Eug. Neamțu și Fl. Banu, *art. cit.*, fig. 8/4; I. V. Sinișin, *art. cit.*, în *SA*, VIII, 1946, p. 92—93, fig. 28.

²⁸ N. I. Sokolski, *art. cit.*, în *MIA*, 33, p. 157, pl. VIII/1. Menționăm o situație similară la Vaslui. Vezi Al. Andronic, Eug. Neamțu și Fl. Banu, *art. cit.*

²⁹ Atît sabia de la Probota, cît și acelea de la Largu (I. T. Dragomir, *art. cit.*, în *Materiale*, V, 1959, p. 480) și Broscăuți au fost găsite lângă femurul drept; o situație anaoagă la Novo Filipovka (M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. A. Pokrovska, O. I. Terenokin și G. T. Kovpanenko, *art. cit.*, p. 46, fig. 29/1). În mormintele sarmatice săbiile și uneori și cuțitele au de obicei această poziție față de schelete. Vezi și Radu Vulpe, *art. cit.*, în *Materiale*, I, 1953, p. 357—358, fig. 193 și fig. 194/1.

³⁰ Pentru atribuirea acestui mormînt grupului sarmatic, vezi și I. Nestor, în *Istoria României*, 1960, p. 679.

³¹ Vasile Christescu, *Les stations préhistoriques de Vădastra*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 209.

³² M. Dinu, *art. cit.*, în *Materiale*, III, 1957, p. 174.

³³ Radu Vulpe, *art. cit.*, în *Materiale*, I, 1953, p. 352, 358.

ne face să presupunem că și în cazul acestor morminte s-ar putea să fie vorba de aceeași practică funerară ca în cazul mormintelor 3 și 4 de la Pogorăști. Păstrarea urmelor de foc numai pe obiectele de inventar și nu și în groapa mormântului sau pe oasele scheletului ar putea fi explicată prin efectele unei arderi de mai mică intensitate, care au dispărut în cea mai mare parte în decursul vremii, rămânând vizibile doar pe obiectele de metal venite în contact direct cu focul.

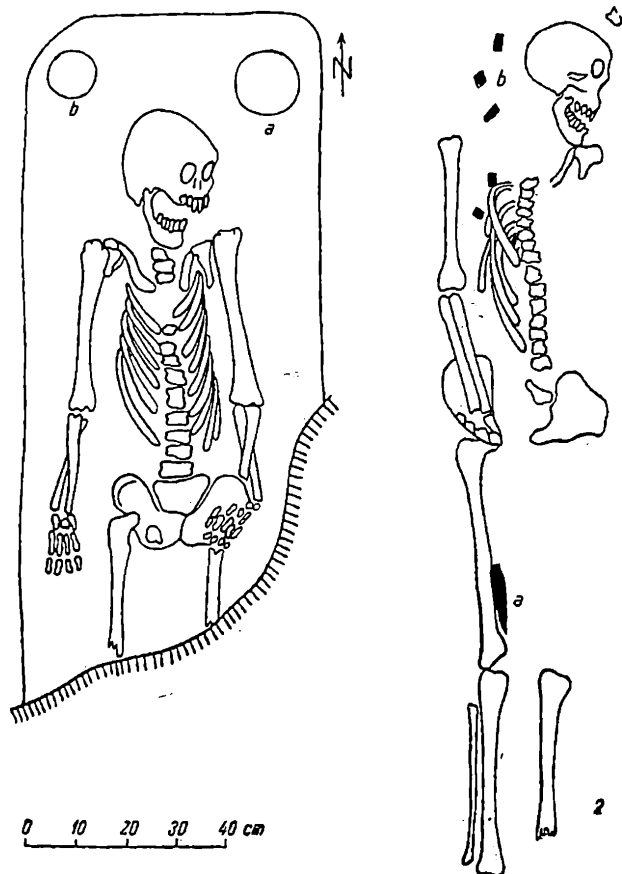

Fig. 7. — Pogorăști. Scheletele, *in situ*, din mormintele 2 (1) și 3 (2). 1 a, b — vase lucrate la roată; 2 a — pumnal mic de fier cu două tăișuri; 2 b — câteva fragmente mici de fier provenind de la un cuțitaș.

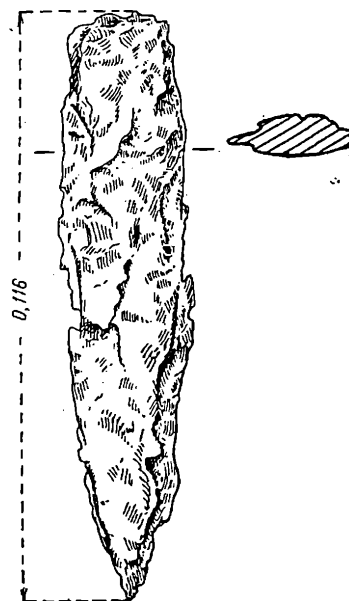

Fig. 8. — Pogorăști. Pumnal de fier, fragmentar, descoperit în mormintul 3.

Descoperiri asemănătoare cu mormintele 3 și 4 de la Pogorăști s-au făcut în nordul Mării de Azov, pe valea râului Molocinaia, la Akkermen și Novo Filipovka. Astfel, în câteva morminte de înhumare cu nișe și praguri din necropola sarmatică de la Akkermen s-au găsit pe toată suprafața pragurilor pete de arsură și urme de cenușă³⁴, iar într-un alt caz, în afară de petele de arsură, de cenușa și cărbunii de pe fundul gropii, s-au putut observa urme de arsură chiar pe oasele scheletului³⁵. De asemenea, la Novo Filipovka, în

³⁴ M. I. Veazmitina, *art. cit.*, în VSSA, p. 222. De asemenea, vezi și M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. A. Pokrovska, O. I. Terenojkin și G. T. Kovpanenko, *art. cit.*, p. 82–83, 85–86.

³⁵ M. I. Veazmitina, *art. cit.*, în VSSA, p. 222 și M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. A. Pokrovska, O. I. Terenojkin și G. T. Kovpanenko, *art. cit.*, p. 75.

umplutura unui mormînt, spre fundul gropii s-au descoperit urme de arsură și cărbuni ³⁶.

Între mormintele de la Pogorăști (3 și 4), Vădastra, Valea Lupului, Poienești, Akkermen și Novo Filipovka sînt bineînțeles și unele deosebiri. Cu toate acestea prezența urmelor de foc are aceeași semnificație ³⁷ pentru toate mormintele amintite mai sus și de aceea trebuie privite ca manifestări deosebite ale aceleiași practici funerare.

Numărul foarte redus al mormintelor sarmatice cu urme de foc cercetate de noi și, în general, cunoscute pînă acum nu ne îngăduie să formulăm concluzii definitive asupra necropolei de la Pogorăști, ci să subliniem numai anumite observații.

În ceea ce privește folosirea în mormîntărilor cu arderea parțială a cadavrelor în groapă, ea nu poate fi pusă în legătură cu sexul sau vîrsta celui înmormîntat. Astfel, mormintele 2, 3 și 4 de la Pogorăști aparțin aceluiași sex, dar urme de foc n-au fost observate decît în ultimele două morminte. De asemenea, se poate observa o diferență de vîrstă destul de apreciabilă chiar în cadrul mormintelor cu arderea parțială a cadavrelor. Mormîntul 3 aparține, de exemplu, unui bărbat în vîrstă de 35—40 de ani, iar mormîntul 4 unui bărbat în vîrstă de 60 de ani. De aici rezultă o diferență de vîrstă de 20—25 de ani și aceasta numai în cazul a două morminte. În același timp, în mormîntul 2, care aparține unui individ de o vîrstă intermediară față de mormintele 3 și 4, nu s-a observat nici cea mai mică urmă de foc. Studiarea din punct de vedere antropologic și a altor schelete provenite din mormintele sarmatice va aduce, fără îndoială, exemple mult mai numeroase în sprijinul acestei ipoteze.

Diferențierea de avere nu constituie nici ea un criteriu de folosire a acestei practici funerare. Cunoaștem pînă acum în Moldova un număr apreciabil de morminte sarmatice, unele cu un inventar mai bogat ³⁸, altele cu un inventar sărăcăcios ³⁹, iar altele lipsite complet de inventar ⁴⁰. Cu toate acestea, urmele de foc nu caracterizează nici una din aceste categorii de morminte.

Avînd în vedere că în unele din mormintele cu urme de foc, cum ar fi acelea de la Vădastra, Novo Filipovka și Pogorăști (mormîntul 3), s-au găsit arme, s-ar putea pune problema dacă nu cumva această practică funerară este legată de calitatea de luptător a celui decedat. Această ipoteză nu poate fi susținută, deoarece nu în toate mormintele cu urme de foc s-au găsit arme ⁴¹ și nu în toate mormintele cu arme în inventarul lor s-au găsit urme de foc ⁴².

În ceea ce privește factorul etnic, ritualul de înmormîntare, orientarea mormintelor, poziția scheletelor în groapă și întregul inventar ne confirmă

³⁶ M. I. Veazmitina, *art. cit.*, în *VSSA*, p. 222 și M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. A. Pokrovska, O. I. Terenojkin și G. T. Kovpanenko, *art. cit.*, p. 45.

³⁷ Arderea parțială a cadavrului în groapă, fapt ce însemna purificarea mortului și a lăcașului în care acesta era depus, trebuie legată de credința mistică în nemurirea sufletului și existența unei lumi viitoare.

³⁸ Din această categorie menționăm descoperirea de la Mitoc (N. Zaharia, *Mormîntul sarmatic*, în *Materiale* VI, 1960, p. 20—21). De asemenea, unele morminte de la Valea Lupului au un inventar destul de bogat (M. Dinu, *art. cit.*, în *SCIV*, V, 1—2, 1954, p. 250—251).

³⁹ Din categoria mormintelor cu inventar sărăcăcios menționăm mormintele 178 și 292 de la Poienești (Radu Vulpe, *art. cit.*, în *Materiale*, I, 1953, p. 371, 399).

⁴⁰ Vezi mormintele 56 și 241 de la Poienești (Radu Vulpe, *art. cit.*, p. 332, 371). Morminte lipsite de inventar s-au găsit și la Trușești (M. Petrescu-Dimbovița, *art. cit.*, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 28).

⁴¹ M. I. Veazmitina, V. A. Illinska, E. A. Pokrovska, O. I. Terenojkin și G. T. Kovpanenko, *art. cit.*, p. 75, 82—83, 85—86.

⁴² În mormintele de luptător de la Probota și Largu, de exemplu, nu s-au găsit urme de foc.

apartenența etnică unică, sarmatică, atât a mormintelor cu urme de foc, cât și a aceloră fără urme de foc. Așadar, practica arderii parțiale a cadavrelor în groapă nu poate fi pusă nici pe seama unor indivizi cu o apartenență etnică deosebită.

Apariția izolată a mormintelor de înhumăție cu urme de foc în cadrul unor cimitire în care majoritatea mormintelor sînt fără urme de foc⁴³ nu ne permite să considerăm aceste descoperiri o variantă locală a înhumărilor sarmatice și să le punem, eventual, pe seama unui anumit grup sarmatic. Raritatea acestui tip de înmormîntare ne apare, din acest punct de vedere, semnificativă.

Prin urmare, nici sexul, nici vîrsta, nici diferențierea de avere, nici calitatea de războinic, în consecință nici poziția socială, nici apartenența etnică și nici deosebirile regionale nu pot explica practica arderii parțiale a cadavrelor în groapă.

Între mormintele de înhumăție cu urme de foc și acelea fără urme de foc de la Pogorăști se constată o deosebire netă în ceea ce privește tipul antropologic. Astfel, scheletul 2, fără urme de arsură, aparține unui europoid cu elemente mongoloide, iar scheletele 3 și 4, cu urme de arsură, aparțin unor indivizi care din punct de vedere antropologic prezintă un amestec de caractere protoeuropoide și nordice. Chiar dacă analiza antropologică, bazată numai pe studierea a trei schelete, nu ne oferă decît unele date provizorii, existența unor indivizi diferiți ca tip antropologic în mijlocul unei populații cu aceeași apartenență etnică este vizibilă în această necropolă. Important ni se pare faptul că ambele morminte cu urme de foc de la Pogorăști aparțin aceluiași tip antropologic, compus din caractere protoeuropoide și nordice. În cazul în care datele antropologice obținute pînă acum vor fi confirmate și prin alte descoperiri, practica arderii parțiale a cadavrului în groapă va putea fi explicată, eventual, prin existența în mijlocul populației sarmatice a unor elemente deosebite ca *origine* etnică.

Studierea înmormîntărilor cu arderea parțială a cadavrului în groapă de la Pogorăști trebuie strîns legată de originea acestei practici la triburile sarmatice.

Pînă în prezent nu cunoaștem în Moldova morminte de înhumăție cu urme de foc mai vechi decît acelea de la Pogorăști⁴⁴. Populația autohtonă geto-dacică din Moldova folosea în această vreme, fără excepție, un singur rit de înmormîntare: incinerația⁴⁵. Mormintele de înhumăție sarmatice, cu arderea parțială a cadavrelor în groapă, nu au însă nici o legătură directă cu mormintele de incinerație geto-dacice.

Prin urmare, originea locală a acestui rit trebuie exclusă.

Apropierile care se pot stabili totuși între aceste două categorii de morminte nu se referă la ritul sau ritualul de înmormîntare, ci exclusiv la elemente de inventar. Astfel, influența sarmaților asupra localnicilor este cunoscută în special

⁴³ La Akkermen, într-o întinsă necropolă sarmatică, urmele de foc s-au semnalat abia în câteva morminte.

⁴⁴ Mormîntul de cremație în cuptor din secolele IV—III î.e.n. de la Poienești (Radu Vulpe, *art. cit.*,

p. 312—315, fig. 97) nu poate avea nici o legătură cu înmormîntările sarmatice de la Pogorăști.

⁴⁵ Mormintele de înhumăție de la Gabăra sînt sarmatice. Vezi nota 5.

prin descoperirile de cimitire carpice, în care se întâlnesc vase cu torți zoomorfe⁴⁶ oglinzi de metal⁴⁷, clopoței⁴⁸ și diferite alte obiecte de inventar⁴⁹.

De asemenea, influența populației geto-dacice asupra sarmaților poate fi exemplificată prin cămile din pastă fină cenușie, lucrate la roată, descoperite în mormintele sarmatice, care sînt preluate de sarmați de la populația geto-dacică⁵⁰. Amfora cenușie cu două torți din mormîntul 1 de la Pogorăști este un alt exemplu de folosirea de către sarmați a vaselor confecționate de localnici.

În secolul al II-lea e.n., în unele regiuni învecinate Moldovei se cunoștea obiceiul de a incinera cadavrul direct în groapa mormîntului⁵¹, resturile incinerate ale scheletului rămînînd uneori pe loc, în poziția căpătată în timpul arderii, fără să mai fie adunate grămadă⁵².

În comparație cu aceste morminte, în care cadavrul era mistuit aproape în întregime de foc, mormintele de înhumație de la Pogorăști, cu urme de arsură foarte sumare, mai mult simbolice, se prezintă cu totul diferit. Aceasta ne face să considerăm că cei care aduc obiceiul arderii parțiale a cadavrului în groapă în Moldova sînt sarmații și nu elemente venite din Imperiul roman. Așa cum o dovedesc descoperirile de la Akkermen și Novo Filipovka, sarmații cunosc acest tip de înmormîntări încă înainte de migrația lor spre regiunile vestice. Prin urmare, studiul originii înmormîntărilor cu arderea parțială a cadavrului în groapă trebuie să aibă în vedere în primul rînd regiunile răsăritene ocupate de sarmați, teritoriile învecinate cu ei, precum și eventualele influențe exercitate asupra lor din aceste regiuni.

Cimitirul de înhumație de la Pogorăști nu constituie singura descoperire sarmatică din stepa Jijiei. În afară de mormintele de la Dăngeni și Pogorăști, prezentate în lucrarea de față, menționăm descoperirile de la Broscăuți, Trușești⁵³, Glăvăneștii Vechi⁵⁴ și Larga Jijia⁵⁵ de pe Valea Jijiei, mormintele de la Mitoc⁵⁶, Vlăsinești⁵⁷, Ștefănești⁵⁸, Probota⁵⁹ și Holboca⁶⁰, de pe valea Prutului, și mormintele de la Lețcani⁶¹ și Valea Lupului⁶², de pe valea Bahluiului. Aceste descoperiri răspîndite pe văile principalelor cursuri de ape din această regiune nu aparțin aceleiași faze cronologice, dar confirmă preferința generală, permanentă a acestei populații pentru regiunile de stepă.

⁴⁶ Iulian Antonescu, *art. cit.*, în *Materiale*, VII, p. 450, fig. 4.

⁴⁷ Sebastian Morintz și Gh. Bichir, *Săpăturile de la Pădureni (raionul Panciu, reg. Galați)*, în *Materiale*, VI, 1960, p. 491—492, fig. 3/5.

⁴⁸ Iulian Antonescu, *art. cit.*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 452—453, fig. 6/3.

⁴⁹ Dintre obiectele sarmatice descoperite în mormintele localnicilor menționăm diferite tipuri de mărgele.

⁵⁰ Vezi nota 21.

⁵¹ D. Protase, *Săpăturile de la Alba Iulia*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 107.

⁵² Exspectatus Bujor și Gavrilă Simion, *Săpăturile de salvare din cimitirul roman de la Isaccea (raionul Tulcea, reg. Constanța)*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 393.

⁵³ Vezi nota 2 de la p. 311.

⁵⁴ *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 65.

⁵⁵ *Șantierul Valea Jijiei*, în *SCIV*, III, 1952, p. 55.

⁵⁶ N. Zaharia, *art. cit.*, în *Materiale*, VI, 1960, p. 21—22.

⁵⁷ Material inedit. Col. Muzeului regional Suceava.

⁵⁸ I. Nestor, *loc. cit.*

⁵⁹ N. Zaharia și Em. Zaharia, *art. cit.*

⁶⁰ *Șantierul Valea Jijiei*, în *SCIV*, III, 1952, p. 107—108.

⁶¹ Inedit. Col. Muzeului de istorie a Moldovei.

⁶² Vezi nota 4.

Celelalte descoperiri sarmatice din Moldova nu se abat nici ele de la această regulă. Astfel, mormintele de la Șuletea⁶³, Epureni⁶⁴ și Balintești⁶⁵ sînt situate tot pe valea Prutului.

Descoperirile de la Șerbotești, Popești⁶⁶, Vaslui⁶⁷, Poienești⁶⁸, Ivești⁶⁹ și Tecuci⁷⁰, din Podișul central Moldovenesc, nu trebuie considerate ca excepții, deoarece în această regiune nu avem de-a face cu un relief prea accidentat. La aceasta mai adăugăm că toate aceste descoperiri se plasează pe văile apelor mai importante. Necropola de la Gabăra⁷¹, cea mai vestică descoperire sarmatică din Moldova, situată pe malul drept al Siretului se încadrează perfect prin poziția sa geografică, în grupa celorlalte descoperiri sarmatice.

În cea ce privește datarea necropolei de la Pogorăști, deosebit de importantă este descoperirea în mormintele sarmatice a unor materiale aparținînd populației băștinașe, ceea ce arată că între populația locală și triburile sarmatice se stabiliseră anumite raporturi și începuse deja însușirea reciprocă a unor elemente de cultură materială.

Aici este cazul să arătăm că nu în toate descoperirile sarmatice făcute pînă acum în Moldova au fost sesizate influențele populației locale asupra sarmaților. Astfel, în cimitirul de la Probota, cu morminte datînd încă din secolul al II-lea e.n.⁷², aparținînd unei faze mai vechi a înmormintărilor sarmatice din Moldova, după unele materiale, și îndeosebi după anumite tipuri de fibule și mărgelile, nu s-a observat nici o influență autohtonă. Această situație ne îndreptățește să considerăm că necropola de la Probota aparține unei faze inițiale de pătrundere a sarmaților la vest de Prut. S-ar putea ca și situarea acestei descoperiri imediat pe malul drept al Prutului și nu în regiunile din interiorul Moldovei să marcheze tocmai faza de început a pătrunderii sarmaților la vest de Prut.

În comparație cu necropola de la Probota, mormintele de la Pogorăști datează dintr-o fază mai nouă. În acest sens este suficient să amintim amfora cenușie cu două torți din mormîntul 1 (fig. 5,1), care se întîlnește fără excepție în toate necropolele carpice din Moldova din secolul al III-lea e. n.⁷³. De asemenea, castroanele de factură romană, de tipul aceluia de la Pogorăști (fig. 6), nu pot fi datate mai devreme de secolul al III-lea e. n., ele nemiîntîlnindu-se în secolul al IV-lea e. n. Cana cenușie, fără toartă (fig. 5/4), atît prin formă, cît și prin tehnica de lucru aparține aceleiași perioade.

⁶³ Scheletul nr. 1 de la Șuletea-Movila Carului, orientat vest-sud-vest (capul) — est-nord-est (piciorul), în poziție întinsă pe spate și cu genunchii ușor îndoiți și aplicați spre stînga, poate fi atribuit sarmaților. Cu unele rezerve, mormîntul a fost atribuit epocii migrațiilor de însuși autorul săpăturilor. Vezi C. Gîhodaru, R. Vulpe, R. Petre și St. Kiss, *Cercetările arheologice de la Șuletea și Brlătești (raionul Murgeni)*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 222 și fig. 6.

⁶⁴ Inedit. Col. Muzeului regional „V. Pârvan”, Birlad.

⁶⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, *Raport asupra săpăturilor arheologice din județele Covurlui și Tutova*, în *SCIV*, I, 1, 1950, p. 66.

⁶⁶ Material inedit. Informație primită de la prof. Florentina Banu din Vaslui.

⁶⁷ Al. Andronic, Eug. Neamțu și Fl. Banu, *art. cit.*

⁶⁸ Vezi nota 3.

⁶⁹ Inedit. Col. Muzeului regional „V. Pârvan”, Birlad.

⁷⁰ I. Vendelin, *Un tumul la Tecuci*, în *RPAN*, II—IV, 1940, p. 101—103.

⁷¹ Iulian Antonescu, *art. cit.*

⁷² N. Zaharia și Em. Zaharia, *art. cit.*

⁷³ La Poienești s-au găsit patru urne de acest tip (R. Vulpe, *art. cit.*, în *Materiale*, I, 1953, p. 323—324, 334, 347, 367 și fig. 122—123, 144, 173 și 221). De asemenea, exemplare apropiate s-au descoperit la Vîrtișcoi (I. L. Neagu, *Stațiunea barbară de la Vîrtișcoi*, în *AARh.*, III, 1930, fasc. V—VI, p. 46—47, fig. 3/1), Conțești (Emilia Zaharia, *Urna de incinerare de la Conțești, raionul Pașcani, reg. Iași*, (în acest volum), Pădureni (Sebastian Mărintz și Gh. Bichir, *art. cit.*, în *Materiale*, VI, 1960, p. 490 și fig. 2/1) și Gabăra (Col. Muzeului raional din Roman. Informație primită de la V. Ursache).

Analogiile cele mai apropiate pentru vasele lucrate cu mâna (fig. 2/1; fig. 3/2,3; fig. 5/3.) și la roată (fig. 5/2) din mormintele 2 și 5 de la Pogorăști se datează în regiunile Mării de Azov pînă la sfîrșitul secolului al II-lea e. n. În acest fel, exemplarele de la Pogorăști ar putea fi datate eventual în prima jumătate a secolului al III-lea e. n. Vasul lucrat la roată din mormîntul 2 (fig. 5/2) reprezintă; după toate probabilitățile, o formă evoluată a vaselor de acest tip din regiunile nord-pontice. În ceea ce privește vasul cu alveole pe margini (fig. 5/3) din mormîntul 2, în funcție de exemplarul amintit de la Probota, poate fi datat tot în prima jumătate a secolului al III-lea e.n.

Avînd în vedere întregul inventar al mormintelor, analogiile și complexele în care acestea apar în regiunile răsăritene și în țara noastră, mormintele de la Pogorăști pot fi datate în secolul al III-lea e. n.

În general, datele de care dispunem nu ne permit să fixăm definitiv, cu toată siguranța, limita cronologică inferioară a acestei necropole. De asemenea, o eventuală compartimentare pe faze a mormintelor, în etapa actuală de cercetare, nu este încă posibilă.

Interesant este faptul că din aceeași perioadă cu necropola de la Pogorăști datează și alte descoperiri sarmatice, cum ar fi, de exemplu, mormintele sarmatice mai vechi de la Trușești⁷⁴, datate, pe baza fibulei cu portagrafa înaltă, în secolul al III-lea e. n.⁷⁵, la care însă nu se pot observa influențele localnicilor. Lipsa influențelor culturii băștinașilor din mormintele sarmatice din secolul al III-lea e. n. de la Trușești poate fi un indiciu că aceste morminte aparțin unui alt val sarmatic, contactul noilor veniți cu localnicii găsindu-se abia într-o fază de început.

ION IONIȚĂ

НОВЫЕ САРМАТСКИЕ НАХОДКИ НА ТЕРРИТОРИИ МОЛДОВЫ

РЕЗЮМЕ

Автор описывает несколько сарматских погребений, случайно открытых на севере и в центре Молдовы.

В 1958 г. на территории села Дэнжень (р-н Ботошань, обл. Сучава) нашли погребение с труположением, скелет которого, по всей вероятности, находился в лежащем положении на спине, будучи ориентирован головой на север и ногами на юг. Из его инвентаря сохранились два сосуда, сработанных на гончарном круге (рис. 2/1,4 и 3/1). Погребение датируется III в. н.э. и его можно отнести к сарматским племенам.

В 1960 г. в Шерботешти (р-н Васлуй, обл. Яссы) обнаружили другое погребение с труположением. В нем нашли характерный для сарматов кувшин (рис. 2/2) и железную саблю с кольцом на конце рукоятки (рис. 4). Находка в Шерботешти датируется III в.н.э.

В 1958 и 1960 гг. на территории села Погорășть обнаружили пять погребений с труположением; костяки лежали на спине, будучи ориентированы головой на север

⁷⁴ După inventar, unele morminte sarmatice de la Trușești par să dateze dintr-o perioadă mai târzie, probabil la sfîrșitul secolului al IV-lea e.n. și chiar din secolul al V-lea e.n.

⁷⁵ M. Petrescu-Dimbovița, op. cit., în SCIV, IV, 1—2, 1953, p. 28.

и ногами на юг. Инвентарь погребений состоял из сосудов, сработанных на гончарном круге (рис. 5/1, 2, 4 и рис. 6), сосудов, вылепленных вручную (рис. 2/3; рис. 3/2, 3 и рис. 5/3), железного кинжала (рис. 8) и известковой круглой бусины.

По обряду захоронения и предметам инвентаря погребения в Погорэшти относятся к сарматским могильникам. Некоторые особенности этих погребений, как например погребальный обряд, намеренное изуродование черепа и обычай оставлять ступени на дне могилы, характерны для сарматов. Некоторые типы сосудов из Погорэшти — кувшины, миски, миниатюрные кубки на ножке, сосуды с тонкими стенками, узким дном и выпуклой верхней частью тулова — также часто встречаются в сарматских погребениях.

В связи с находкой в Погорэшти следует отметить, что в погребениях № 3 и № 4 ясно видны следы огня на костях скелета и в яме погребения. Так, например, в погребении № 3 череп сильно обожжен с боков и внутри черепной крышки, а длинные кости — на сторонах, соприкасающихся с землей. Следы огня видны и на дне ямы: здесь нашли уголь и золу. Изучение следов огня в этом погребении доказывает, что первоначально труп был положен в могилу на кострище. Погребения с частичным сожжением трупов в могильной яме довольно редки. Сходные находки известны в Вэдастре, Валя-Лупулуй, Поёнешти, Аккермене и Ново-Филишювке. Между этими находками есть некоторая разница; однако наличие следов огня имеет одинаковое значение для всех вышеупомянутых погребений и поэтому их надо рассматривать как различные формы одного и того же погребального обряда.

Что касается захоронения с частичным сожжением трупа в могильной яме, то его нельзя связывать ни с полом, возрастом, имущественным различием, воинским званием или этнической принадлежностью погребенного, ни с определенными областными вариантами сарматского погребального обряда.

Наиболее явное различие между погребениями со следами огня и другими погребениями в Погорэшти отмечается в антропологическом типе костяков. Костяк 2, без следов огня, принадлежит европеоиду с монгольскими элементами, а костяки 3 и 4, со следами огня, принадлежат особям с протоевропеоидными и северными чертами.

Принимая во внимание результаты антропологического изучения костяков 2, 3 и 4 в Погорэшти, автор считает, что погребения с частичным сожжением трупов в могильной яме можно отнести к индивидуумам другого этнического происхождения, находившимся среди сарматской народности.

Что касается происхождения погребений с частичным сожжением трупа в могильной яме, то его надо искать в взятых сарматами восточных областях, на соседних с ними территориях и в всеможном влиянии, оказанном на сарматов в этих областях.

На основании инвентаря погребений, аналогий и комплексов, в которых их находят в восточных областях и на территории РНР, могильник в Погорэшти датируется III в. н. э.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Карта распространения сарматских находок в Молдове.

Рис. 2. — Сосуды из сарматских погребений. 1, 4, Дэнжень; 2, Шерботешть; 3, Погорэшь (погребение 5).

Рис. 3. — Профили сосудов из сарматских погребений. 1, Дэнжень; 2-3, Погорэшь (соответственно, погребения 2 и 5).

Рис. 4. — Шерботешть. Железная сабля, найденная в сарматском погребении.

Рис. 5. — Погорэшь. Сосуды из сарматских погребений. 1, 4, погребение 1; 2-3, погребение 2.

Рис. 6. — Погорэшь. Миска римской фактуры, найденная в погребении 1.

Рис. 7. — Погорэшь. Костяки *in situ* из погребений 2 (1) и 3 (2). 1, *a-b*, сосуды, сделанные на гончарном круге; 2 *a*, небольшой двулезвийный кинжал из железа; 2 *b*, маленькие железные обломки ножа.

Рис. 8. — Погорэшь. Фрагментарный железный кинжал, найденный в погребении 3.

NOUVELLES DÉCOUVERTES DE TOMBES SARMATES SUR LE TERRITOIRE DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Ces découvertes, fortuites, faites dans la partie septentrionale et centrale de la Moldavie, consistent en trois groupes de tombes attribuées aux Sarmates.

En 1958, on a découvert sur le territoire du village de Dăngenii (distr. de Botoșani, rég. de Suceava) une tombe à inhumation, dont le squelette se trouvait très probablement en position de décubitus dorsal, orienté en direction nord-sud (la tête vers le nord) et dont l'inventaire comprenait deux vases façonnés au tour (fig. 2/1, 4 et 3/1), assignés au IIIe siècle de n.è. La découverte a été attribuée aux tribus sarmates.

Une seconde tombe d'inhumation a été signalée en 1960 à Șerbotești (distr. de Vaslui, rég. de Jassy). Le mobilier funéraire, consistant en un broc (fig. 2/2) et un sabre en fer muni d'un anneau à l'extrémité de la poignée (fig. 4), l'une et l'autre pièces typiquement sarmates, a permis de dater la tombe du IIIe siècle de n.è.

Enfin, au cours des années 1958 et 1960 on a découvert sur le territoire du village de Pogorăști (com. de Răușeni, distr. de Botoșani, rég. de Suceava) cinq tombes à inhumation, aux squelettes en position de décubitus dorsal, orientés en direction nord-sud. Le mobilier funéraire comprenait des vases façonnés au tour (fig. 5/1, 2, 4 et fig. 6), des vases faits à la main (fig. 2/3; fig. 3/2, 3 et fig. 5/3), un poignard en fer (fig. 8) et une petite perle sphérique en pierre.

Tant le rite que le mobilier funéraires permettent d'attribuer les tombes de Pogorăști à une nécropole sarmate. En effet, des éléments tels que le rite de l'inhumation, la déformation artificielle des crânes et la coutume de réserver des marches au fond de la tombe sont spécifiques aux Sarmates. De même, certains types des vases de Pogorăști — brocs, soupières, coupes à pied en miniature, vases aux parois minces, à la base étroite et à la panse bombée dans sa partie supérieure — se rencontrent de façon courante dans les tombes sarmates.

Des recherches faites à Pogorăști, il ressort que les tombes 3 et 4 présentent des traces évidentes de combustion, tant sur les ossements que dans la fosse. Dans la tombe 3, par exemple, le crâne a été fortement brûlé sur les côtés et à la partie inférieure de la voûte crânienne. De même, les traces de feu étaient nettement visibles sur le fond de la fosse, où l'on a trouvé du charbon et des cendres. Toutes les données fournies par les traces de feu indiquent que le cadavre de la tombe 3 a été brûlé dans la fosse même, sur un bûcher.

Les enterrements dans lesquels le cadavre est brûlé partiellement dans la fosse sont assez rares. Des cas analogues à celui de Pogorăști ont été signalés à Vădastra, Valea Lupului, Poienesti, Akkermen et Novo Filipovka. Les circonstances varient d'un site à l'autre, mais la présence du feu dans toutes les tombes plus haut citées témoigne d'une pratique funéraire uniforme.

Cette pratique ne peut être rapportée à aucun critérium de sexe, d'âge, de fortune, ni à la qualité de guerrier du sujet, ni à une variante régionale du rite d'enterrement des Sarmates.

Le seul critérium de distinction valable entre les tombes de Pogorăști à traces de feu et les autres est celui résultant du type anthropologique des squelettes. Ainsi le squelette 2, qui ne présente aucune trace de combustion, appartient à un europaïde présentant aussi des éléments mongoloïdes, tandis que les squelettes 3 et 4, qui présentent des traces de combustion, appartiennent à des individus à caractères protoeuropaïdes et nordiques.

Grâce à ces données, l'auteur estime que les enterrements dans lesquels le cadavre a été partiellement brûlé dans la fosse peuvent être rapportés à des individus d'origine ethnique différente de celle de la population sarmate.

Quant à l'origine de cette pratique, il faut la rechercher dans les régions occupées par les Sarmates, à l'est de la Roumanie, dans les territoires avoisinants, ainsi que dans d'éventuelles influences venues de dehors.

Par son mobilier funéraire et les analogies auxquelles celui-ci donne lieu, la nécropole de Pogorăști peut être datée du IIIe siècle de n.è.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Carte de la diffusion des découvertes sarmates en Moldavie.
 Fig. 2. — Vases provenant de tombes sarmates. 1,4, Dăngeni; 2, Șerbotești; 3, Pogorăști (tombe 5).
 Fig. 3. — Profils de vases provenant de tombes sarmates. 1, Dăngeni; 2-3, Pogorăști (tombes 2 et 5).
 Fig. 4. — Șerbotești. Sabre en fer provenant d'une tombe sarmate.
 Fig. 5. — Pogorăști. Vases provenant de l'inventaire des tombes sarmates. 1,4, tombe 1; 2-3, tombe 2.
 Fig. 6. — Pogorăști. Marmite de facture romaine provenant de l'inventaire de la tombe 1.
 Fig. 7. — Pogorăști. Squelettes, *in situ*, des tombes 2 (1) et 3(2). 1 a-b, vases façonnés au tour; 2 a, petit poignard en fer à double tranchant; 2 b, petits fragments en fer provenant d'un couteau.
 Fig. 8. — Pogorăști. Poignard en fer à l'état fragmentaire découvert dans la tombe 3.